

GLOSARIOA

Aktibista / ingurumen-aktibista / migratzaileen eskubideen aldeko aktibista

Aktibista aldaketa lortzeko kanpaina egiten duen pertsona da, horretarako defentsa, protestak edo beste metodo batzuk erabiliz. Mundu osoko ekintzaile askok ingurumena babesteko eta klima-aldaketaren ondorioak murrizteko edo aldatzeko lan egiten dute, eta beste askok migratzen dutenen edo beren etxeetatik desplazatuta izaten direnen eskubideak babesteko lan egiten dute.

Antropozenoa

Antropozenoa izenarekin jaso nahi izan da gizakiek planetan izan duten inpaktu masiboa. Etiketa geologiko berri gisa proposatu den termino zientifikoa da, Holozeno edo Jurasiko aldien antzekoa. Horrek esan nahi du gizakiak planetan duen inpaktuak definitzen duela aro geologiko hau. Klima-aldaketa gure inpaktuaren zati garrantzitsu bat da, meatzaritzarekin eta hondakin nuklearrekin batera. Etorkizun urrunean, geologoek lurrazalaren egungo zatia ere aztertuko dute, eta, seguru asko, urtean uzten ditugun 80.000 milioi oilasko-gorpu ikusiko dituzte.

Arrantza tradizionala

Arrantza tradizionala da eskala txikiko edozein arrantza-jarduera, komertziala nahiz norberaren mantenurakoa, teknika tradizionalak erabiltzen dituen, hala nola kanabera eta aparailua, geziak eta arpoiak, tiro-sareak eta arraste-sareak, etab.

Asilo-eskatzailea

Asilo-eskatzailea jatorrizko herrialdetik atera eta beste herrialde batean asiloa edo babesa eskatu duen pertsona da.

Baliabideak

Hornidura iturri edo euskarri bat. Baliabide naturalez ari garenean, mundu naturaleko erreserbez ari gara (askotan mugatuak), hala nola mineralez edo erregai fosilez.

Balioa(ak)

Gizartean harmonia eta bizikidetzaz errazten duten printzipio edo arauak dira balioak. Pertsona baten bertuteen multzoa osatzen dute, ingurunearekin harremanak izateko eta interakzioan aritzeko. Giza balioak balio etiko, moral edo sozialei dagozkie, ondo dagoenaren eta ez dagoenaren arteko aldea adierazten baitute.

Barne-desplazamendua

Barneko desplazamendua beren etxetik alde egin behar duten pertsonen desplazamenduari dagokio, pertsona horiek nazioarteko muga bat zeharkatu gabe beren herrialdean bertan geratzen direnean. Barne-desplazamendua planetako krisi humanitario handienetako bat da, eta 2021aren amaieran 59,1 milioi barne-desplazatu zeuden.

Behartutako migrazioa

Migrazio behartua pertsonen mugimendua da, nahitaez behartzen dituen elementu bat dagoenean, adibidez, gerra, jazarpena edo gosetea. Hala ere, zaila izaten da zehaztea zergatik emigratzen duten pertsonak, izan ere, «migratzaile boluntario»tzat jotzen diren pertsona askok, benetan, beren etxetik alde egin behar izan zuten. Horren adibide da bere herrialdea hondamendi ekonomiko batean egonik, eta lan-aukerarik ez izanik, alde egiten duen pertsona.

Berotegi-efektuko gasak

Berotegi-efektuko gas (BEG) asko daude. Hauek dira nagusiak: ur-lurruna (H₂O), karbono dioxidoa (CO₂), metanoa (CH₄), oxido nitrosoa (N₂O) eta ozonoa (O₃). Guztiek atmosfera berotzen dute, baina intentsitate desberdinekin. Adibidez, oxido nitrosoak (N₂O) CO₂-ak halako 200 berotze-ahalmena du gutxi gorabehera, baina oxido nitrosoak batez beste 121 urte irauten ditu atmosferan, eta CO₂-ak milaka urte

Berotze globala

Badakigu CO₂-ak atmosfera berotzen duela J. Fourier fisikari frantsesak 1827an egindako lanari esker. «Berotze global» terminoarekin, Lurraren tenperaturaren igoera orokorra —gero eta bizkorragoa— adierazten dugu. Munduko zati batzuk beste batzuk baino askoz azkarrago berotzen ari dira; tenperatura-igoera azkarrenak zirkulu polar artikoan erregistratu dira.

Bidezko trantsizioa

Bidezko trantsizioaren ideia printzipio, prozesu eta praktika bateratzaile batzuen multzoa da, tokiko errealitatean oinarrituta, etorkizuneko ikuspegiarekin, ekonomia estraktibista batetik ekonomia birsortzaile batera igarotzeko botere ekonomiko eta politikoa eraikitzen dutenak.

Birkokatzea

Gauzak edo pertsonak beste leku batera mugitzeko prozesua. Ingurumen-migrazioaren testuinguruan, askotan, prozesu planifikatua da, gobernuek edo beste erakunde batzuek ezarria, komunitateak urruntzeko hondamendiek jotako eremuetatik edo hondamendiek jotzeko arriskutik, haiek babesteko. Adibidez, Ozeano Bareko kostako komunitateak birkokatzen ari dira itsas mailaren igoeraren ondorioak murrizteko.

Bizimodua / bizitza-estiloa

Pertsona bat edo pertsona-talde bat bizitzeko modu tipikoa da. Horrek barne hartu ahal ditu haren bizibideak, kultura edo bizitza pribatua edo etxekoa.

Borondatezko gelditasuna

Borondatezko gelditasuna da arrazoi batengatik edo besteagatik bertan geratzea erabakitzen duten pertsonen jarrera, beste batzuk migratzera bultzatzen dituzten presioei muzin eginez. Adibidez, esan genezake Ozeano Bareko komunitateek uko egiten diotela itsas mailaren igoeraren ondorioz birkokatzeari.

CO₂

Karbono dioxidoa berotegi efektua eragiten duen gasa da, beroa atxikitzen baitu atmosferaren barruan. Zientzialariek buru gainetik dugun CO₂ molekula-kopurua neurtu ahal dute milioiko zati baten zehaztasunarekin. Azken irakurketak milioiko 400 parte baino gehiagokoak dira (ppm), 4 milioi urte ingurutik ikusten ez ziren mailak.

Desjabetzea

Norbaiti bere lurra, jabetza edo bestelako ondasunak kentzea. Termino hori komunitateen lurrak eskala handian desjabetzen direnean erabiltzen da, adibidez, garapen-proiektuetarako edo kolonizazio-prozesuen bidez, jatorrizko herri asko beren lurretatik eta etxeetatik kanporatu zituztelako.

Deskarbonizazioa

Deskarbonizazioa atmosferara isuritako karbono dioxidoaren (CO₂) isuriak ezabatzea edo murriztea da, adibidez, karbono gutxiko energia-iturriak erabiliz, energia berriztagarriak kasu..

Desplazamendu behartua

Norberaren etxetik edo jatorrizko herrialdetik alde egiteko mugimendu behartua. Desplazamendua zenbait faktorek eragin dezakete, hala nola gerrak, gatazkek edo indarkeriak, hondamendi naturalek (lurrikarak edo uholdeak, goseteak, krisi ekonomikoak eta eskasia) eta beste askok.

Desplazamendu klimatikoa

Klima-aldaketak ingurumen- edo klima-faktoreek eragindako desplazamendua aipatzen da modu espezifikoan desplazamendu klimatikoa esapidarekin, eta fenomeno hori gero eta garrantzitsuagoa da, gizakiak eragindako klima-aldaketak mundu osoko gero eta pertsona gehiagori eragiten dien heinean. Klima-aldaketak epe laburreko gertaerek eragin dezakete, adibidez uholdeek, edo epe luzeko prozesuek, hala nola desertifikazioak, biodibertsitatearen galerak edo itsas mailaren igoerak.

Dilema

Dilema-egoeran, bi aukera edo gehiagoren artean aukeraketa zaila egin behar da, batez ere biak ere berdin arbuigarriak direnean.

Diplomazia ekologikoa

Babes ekologikoa sustatzeko jardunbidea da, diplomazia horren bidez natur baliabideak zaintzearen, eragiketa jasangarrien eta ingurumenaren kudeaketa eraginkorraren adibideak aprobetxatuz.

Eguzki-energia

Ordubetean, Eguzkiak energia nahikoa ematen du munduko energia-eskaria urtebetean asetzeko. Arazoa energia hori atxiki eta gordetzea da. Eguzki-

energia etorkizuneko energia berdeko azpiegituren planen zati garrantzitsua da, baina lehengai asko behar dira eguzki-panel bat egiteko.

Elikadura-segurtasunik eza

Elikadura-segurtasunik eza da behar adina elikagai nutritibo eskuratzeko modu fidagarririk ez izatea.

Emigrazioa

Emigrazioa norberaren herria utzi eta beste herrialde batean bizitzen jarraitzeko ekintza da.

Energia berriztagarriak

Energia berriztagarria iturri naturaletatik eratorritako energia da, berriro hornitzen dena kontsumitu baino erritmo handiagoan. Adibidez, eguzki- eta haize-argia etengabe berritzen diren iturriak dira, eta energia lortzeko erabil daitezke, aerosorgailuak edo eguzki-panelak erabiliz.

Energia fosilak

Ikatzari, gasari eta petrolioari erregai fosilak deitzen zaie. Energia-iturri harrigarria eskaintzen dute, oso modu erabilgarrian, eta horregatik sartu dira hainbeste gure ekonomietan. Arazo bakarra da erretzen direnean berotegi-efektuko gasak sortzen dituztela.

Energia-trantsizioa

Energia-trantsizioa erregai fosiletatik energia berriztagarrietara igarotzen ari garelako ideia da. Esapide horren arazoa da jendeak uste duela hori gertatzen

ari dela azken hamarkadetan, baina ez da hala. Energia gehitu besterik ez dugu egin. Ikusten diren eguzki-panel guztiek gure aparteko energia-eskari batzuetarako baino ez dute balio izan. Erregai fosilen erabilera beti handituz joan da, urtez urte.

Enpatia

Beste pertsona baten edo pertsona-talde baten sentimenduekiko sentikorra izateko gaitasuna da, baita sentimendu horiek ulertu eta partekatze gaitasuna ere.

Errefuxiatua

«Errefuxiatua» definitzea ez da erraza. Nazioarteko Zuzenbidean, Errefuxiatuen Estatutuari buruzko 1951ko Konbentzioak honela definitzen eta babesten du errefuxiatua: «Arraza, erlijio, nazionalitate, gizarte-talde jakin bateko kide edo iritzi politiko jakin batekoa izateagatik jazarpenaren beldur ondo funtsatu baten ondorioz, jatorrizko herrialdera itzuli ezin edo nahi ez duen pertsona da». Konbentzio horren arabera, iheslariek edozein herrialdetan asiloa eskatzeko eskubidea dute, jazarpenaren beldur baitira. Hala ere, esparru juridiko hori Bigarren Mundu Gerraren ondoren garatu zen, Alemania nazian herri juduak, sozialistek eta beste talde batzuek izandako jazarpenetik eta indarkeriatik babesteko asmoz. Ez zuen aurreikusten, adibidez, milioika pertsonak etxetik alde egin beharko zutela klima-aldaketaren ondorioz.

Afrikako Unitaterako Erakundearen (OAU ingelesez) Konbentzioak definizio hori zabaldu zuen istiluetatik eta barne-gatazketatik ihes egiten zutenak barne hartzeko; pertsona eta erakunde askoren ustez errefuxiatuaren definizioa (eta batera doan nazioarteko babesa) zabaldu beharko litzateke gosete, hondamendi natural, klima-aldaketa, gabeziak eta inguruabar ekonomiko edo beste faktore batzuen ondorioz etxetik alde egin behar duten pertsona asko barne hartzeko. Beraz, nahiz eta errefuxiatuaren lege-definizioa aski mugatua izan, definizio hori une jakin batean egin zen, pertsona-mota jakin batean pentsatuta, eta ez ditu barne hartzen errefuxiatutzat har daitezkeen pertsona asko, adibidez, klima-aldaketaren ondorioz beren etxetik alde egin behar izan

dutenak.

Esan beharra dago «errefuxiatu»aren definizio juridikoaren eboluzioaren sustraiak historian daudela: XVII., XVIII. eta XIX. mendeetan, eta lehendik ere, atzerriko herrialdeetan asiloa bilatzen zuten «errefuxiatu»ak gutxi ziren, eta, sarritan, goi-mailako elite aberatsak ziren, beren estatuen jazarpenetik ihes egiten zutenak. Gehienetan aurkari politikoak edo disidenteak, intelektualak edo gutxiengo erlijiosoetako kideak izaten ziren. Horregatik, «errefuxiatu» hitzaren lehen definizioetan ez ziren aipatzen gerra, hondamendi edo bestelako gertaerengatik desplazatu behar duten maila txikiagoko pertsona «normal» gehienak, eta pertsona horietako askok ez zuten beren herrialdea uzteko adina baliabide, etxetik alde egin behar zutenean. Hori da «errefuxiatu» hitzaren legezko definizioa jazarpen partikularra jasaten duten pertsonetara mugatzearen arrazoietako bat, hasiera batean, beren herrialdeetatik ihes egiten duten eliteetarako diseinatu baitzen. Alde horretatik, esan liteke errefuxiatuaren legezko definizioa zaharkituta geratu dela, baina orduetik aurrera eboluzionatu du pertsona gehiago babesteko, batez ere Bigarren Mundu Gerraren ondoren. Hala ere, oraindik ez dira sartzen gosete, pobrezia edo ingurumen-aldaketagatik etxetik alde egin behar izan duten pertsonak, eta argudiatu genezake hori hala dela jatorrizko «errefuxiatuak», aberatsak zirelako eta ez zirelako asko kezkatzen arazo horiengatik.

Erresilientzia klimatikoa

Erresilientzia klimatikoa gizabanakoek, komunitateek edo herrialdeek klimarekin lotutako gertaera, joera edo aldaketa arriskutsuei aurrea hartzeko, prestatzeko eta haiei erantzuteko duten gaitasuna da.

Estraktibismoa

Estraktibismoa deitzen zaio naturako lehengaien kantitate handiak erauzteko prozesuari, bereziki esportaziorako denean. Zehazki, gizakiak ingurugiroarekiko duen jarrerari dagokio, izan ere, gizakiek natura ustiatzeko eta irabaziak ateratzeko baliabide gisa ikusten dute.

Fabrikazioa

Produktuak eskuz edo makinaz egitea da fabrikazioa, eta, amaituta daudenean, enpresak bezero bati saltzen dizkio. Fabrikazioan erabiltzen diren artikulua lehengaiak edo produktu handiago baten osagaiak izan daitezke. Eskala handiko ekoizpen-lerro batean egin ohi da fabrikazioa, makinekin eta eskulan kualifikatuarekin.

Garapena

Norbait edo zerbait hazi edo aldatzeko prozesua da garapena. Leku edo herrialde jakin baten garapen-maila azpiegituren, industrializazioaren edo oparotasunaren maila neurtzeko erabiltzen da maiz. Hala ere, batzuetan zaila izaten da «garapena» horrela neurtzea, herrialdeak neurtzen baitira «aurreratuta» noraino dauden begiratuta, mendebaldeko estandar baten arabera. Adibidez, herrialde bat mendebaldeko herrialdeen antzekoa bada, hala nola Erresuma Batuen antzekoa, gobernu, ekonomia edo azpiegiturei dagokienez, «garatutzat» hartzen da. Hala ere, lekuak «azpigaratutzat» edo «garatu gabetzat» ere hartzen dira mendebaldeko eredu horietatik bereizten badira, haietan filosofia edo testuinguru desberdina egon arren; beharbada, egokiagoa izan liteke «aurrerapenaren» beste neurri bat.

Garapen moteleko hondamendiak

Garapen moteleko edo eboluzio geldoko hondamendi bat ez da gertaera bakar eta desberdin batetik sortzen, denboran zehar pixkanaka sortzen da, askotan oinarrian dagoela hainbat gertaera batera etortzea.

Genero-indarkeria

Nazio Batuek genero-indarkeria pertsona baten aurka haren generoan oinarrituta egiten den indarkeria-ekintza gisa definitzen dute. Genero-indarkeriak izugarri eragiten die emakumeei, neskei eta LGBTQ pertsoneri, eta handitu egiten da desplazamenduetan eta krisi-garaian. Etxeko indarkeria,

sexu-jazarpena eta -indarkeria, bortxaketa eta ezkontza behartua genero-indarkeriaren modutzat hartzen dira. Emakumeen mutilazio genitala eta «ohore» delituak ere genero-indarkeria gisa definitzen dira normalean.

Giza eskubideak

Giza eskubideak gizaki guztien eskubideak dira, haien arraza, sexua, nazionalitatea, etnia, hizkuntza, erlijioa edo beste zeinahi izaera edozein dela ere. Giza eskubideek barne hartzen dituzte bizitzarako eta askatasunerako eskubidea, esklabotza edo tortura ez jasateko eskubidea, iritzi- eta adierazpen-askatasuna, lanerako eta hezkuntzarako eskubidea, eta beste asko. Giza Eskubideen Nazioarteko Zuzenbideak gobernuen betebeharrak ezartzen ditu, eta zenbait modutan jardutea edo zenbait ekintzatan ez parte hartzea agintzen die, gizabanakoen edo taldeen giza eskubideak eta oinarritzko askatasunak sustatu eta babestuko badituzte. Zuzenbide-kidego horren oinarriak Nazio Batuen Gutuna eta Giza Eskubideen Deklarazio Unibertsala dira, Batzar Orokorrak 1945an eta 1948an onartuak, hurrenez hurren. Harrezkero, Nazio Batuek giza eskubideei buruzko legeria pixkanaka zabaldu dute, emakumeentzat, neskato-mutikoentzat, ezgaitasuna duten pertsonentzat, gutxiengoentzat eta beste talde ahul batzuentzat arau espezifikoak jasoz; izan ere, orain, gizarte askotan aspalditik izan den diskriminaziotik babesten dituzten eskubideak dituzte.

Giza mugikortasuna

«Giza mugikortasuna» termino orokor bat da, pertsonen mugimenduaren alderdi guztiei buruzkoa: ulertzen da giza mugikortasunak barne hartzen dituela herrien barneko eta mugaz gaindiko nahi gabeko desplazamendua, barneko eta mugaz gaindiko borondatezko migrazioa, eta planifikatutako eta onartutako birkokatzea

Haize-energia

Aerosorgailuak energia berriztagarriko eta karbono gutxiko iturriak dira. Buruhausgarriaren pieza garrantzitsua dira, karbonoz neutroa den azpiegitura eraikitzeke bidean. Hala ere, kontuz ibili behar da eskatzen dugun energia kantitatearekin, aerosorgailuak fabrikatzeko metalak (baliabide mugatua) behar baitira..

Hazkunde ekologikoa

Hazkunde ekologikoak hazkunde ekonomikoa eta garapena sustatzea esan nahi du, aldi berean, aktibo naturalak babestuta egotea eta gure ongizatea baldintzatzen duten ingurumen-baliabideak eta -zerbitzuak ematen jarraitzea bermatzen direnean.

Herri indigenak

Batzuetan definitzen zailak diren arren, herri indigenak, edo bestela ere lehen herriak, lehen nazioak, herri aborigenak, herri natiboak, natibo indigenak edo herri autoktonoak izenez ezagutzen direnak, kulturalki desberdinak diren talde etnikoak dira; pertsona horiek eskualde geografiko jakin bateko lehen biztanle ezagunen ondorengo zuzenak dira, eta, neurri batean, jatorrizko herri horien hizkuntza eta kultura mantentzen dituzte. Herri indigenen lurraldeak talde etniko handiagoek kolonizatu izan dituzte historikoki, eta kolonizazioa justifikatu izan dute arraza- eta erlijio-nagusitasunaren sinesmenagatik, edo lurraren erabileraren nahiz aukera ekonomikoen gaineko eskubidea argudiatuta..

Holozenoa

Holozenoa deitzen zaio eguraldi geologikoaren azken tarteari (azken 11.700 urteak). Eon, aro, periodo eta garai asko daude Lurraren iragan sakonean; ezagunena, seguruenik, Jurasikoa izango da. Giza zibilizazioa Holozenoan hazi zen, garai hartan izandako giro oso egonkorrak (ohiz kanpokoak) lagunduta.

Hondamendi hidrometeorologikoak

Hauek dira klima-aldaketak ohikoagoak eta bortitzagoak egiten dituzten hondamendiak: zikloi tropikalak (tifoiak eta urakanak), ekaitz elektrikoak, kazkabar-erauntsiak, tornadoak, haizeteak, elurte gogorak, elur-jausiak, itsasertzeko ekaitz-mareak, uholdeak, bat-bateko ekaitzak, lehorteak, bero-boladak eta hotz-boladak

Immigrazioa

Immigrazioa atzerriko herrialde batean iraunkortasunez bizitzeko ekintza da.

Inflexio-puntuak

Inflexio-puntua une kritikoa da egoera edo sistema batean, une horretatik aurrera aldaketa garrantzitsu bat, askotan geldiezina, gertatzen denean. Berotze globala 2°C-tik gora zenbat eta gehiago igo, gehiago sartuko gara inflexio-puntuz jositako eremu batean. Amazoniako oihana 30C-ko beroketarekin kolapsatu liteke, eta horrek beroketa izugarri handitzea eta albo-ondorio suntsitzaileak eragingo lituzke..

Ingurumen-aldaketa

Ingurumenaren aldaketa edo nahasmendua da, gehienetan gizakiaren eraginak eta prozesu ekologiko naturalek eragindakoa. Ingurumen-aldaketetan hainbat faktorek eragiten dute, hala nola hondamendi naturalek, giza interferentziek edo animalien interakzioak. Gaur egun, Antropozenoan gaude, Lurrean eragin handiena duen faktorea gizateria bera delakoan izendatutako aro geologikoan; beraz, gizakiaren eragina gero eta garrantzitsuagoa bihurtzen ari da, ingurumen-aldaketa, berotze globala, biodibertsitatea suntsitzea eta beste hainbeste prozesu sustatzen ari delako.

Justizia klimatikoa

Ikastaro honetan ikusten dugunez, ingurumen-aldaketaren gaiak beste arazo politiko, sozial eta ekonomiko batzuekin gainjartzen dira, hala nola pobreziarekin edo generoarekin. Justizia klimatikoa gainjartze hori aztertzeko erabiltzen den teoria da. Horretarako, giza eskubideak eta klima-aldaketaren giza eraginak hartzen ditu ardatz, eta onartzen du hainbat komunitatek modu desberdinean eragiten eta jasaten dituztela klima-aldaketaren eta ingurumenaren arazoak. Justizia klimatikoa lortzeko eginahalean, hainbat erakunde eta ekintzaile gai horri heltzen saiatzen ari dira, klima-aldaketaren ondorioak eta arazoari ekiteko erantzukizuna era bidezkoan banatzen direla bermatu nahian.

Karbono-aurrekontua

Zientzialariek badakite zenbat CO₂ (eta berotegi-efektua eragiten duten beste gas batzuk) bota dezakegun atmosferara 1,5oC eta 2oC-ko batez besteko temperatura igotzea «trabatu» (bermatu) baino lehen. Muga horiei «karbono-aurrekontua» deitzen zaie. Urtero zerora murrizten dira..

Klima-aldaketa

Klima-aldaketa Lurraren historiako 4600 milioi urteetan zehar gertatu da. Hori gertatzen da lurra bizitza-sistema konplexua delako. Fisika, kimika eta biologia barne dituen joko horretan, batzuetan CO₂ mailak igo egiten dira, eta beste batzuetan, jaitsi. Temperatura-aldaketa, normalean, hamarka edo ehunka mila urtean zehar gertatzen da. Baina oraingoan desberdina da. Gizakiak gara hori eragiten ari garena, eta aldaketa hamarkada gutxi batzuetan gertatzen ari da.

Klimari buruzko negoziazioak

1992ko Lurraren Goi-bileraren ondoren, munduko nazioek Rioko hiru Konbentzio ezarri zituzten ingurumen-arazo premiazkoenei aurre egiteko.

Dibertsitate Biologikoari buruzko Nazio Batuen Konbentzioa, Desertifikazioaren aurkako Nazio Batuen Konbentzioa eta Klima Aldaketari buruzko Nazio Batuen Esparru Konbentzioa dira. Esparru horien helburua ingurumena babestea da, nazioarteko lankidetzaz eta hitzarmenen bidez. Munduko herrialdeetako ordezkariak konbentzio bakoitzeko Parteen Konferentzian (COP, ingelesez) biltzen dira, ingurumena babesteko duten aldaketak egiteko konpromisoa hartzeko asmoz. Horien artean ezagunena Parisen 2015ean egindako COP21 izan zen. Izan ere, nazioarteko hitzarmen bat sinatu zen, eta, horren arabera, berotze globala «2°C-tik oso behera mantenduko zen, eta 1,5°C-tik gertu egoteko ahaleginak egingo ziren». COP bilera bakoitzean, munduko nazio guztiek negoziatzen dute nork-zer egingo duen gure isuriak murrizteko.

Kontsulta indigena

Herri indigenek eskubidea dute beren lurraldeetako baliabideen erabilerari buruzko alde aurretiko kontsultak egiteko. Kontsulta antzinako praktika bat da, herri indigenek erabiltzen dutena lurralde indigena erabili edo bertan proiektu bat egin behar denean. Lanaren Nazioarteko Erakundearen 169. Hitzarmena Herri Indigenei eta Tribalei buruzkoa da, eta hori berretsi duten herrialdeek eskubide hori bermatzeko behar diren mekanismoak sortu beharko lituzkete.

Kontsumismoa

Kontsumismoa kontsumo-ondasunak erosteko kezka eta joera da. Kontsumismoan, ondasun eta zerbitzuen erosketak desiragarria da eta hazkunde ekonomikoaren eragile nagusia da.

Kontsumoa

Kontsumoa baliabide bat erabiltzeko ekintza da.

Larrialdi klimatikoa

Sukarra duen pertsona batek, bi hamarren badu, oso gaizki sentitzen da eta ezin du gauza handirik egin. Lau hamarren baditu, larrialdi medikoa da, eta tratamendu eraginkorrik gabe, gaixoa 24 ordutan hilko da. Planeta, giza gorputza bezala, sistema biologikoa da. Milioika urtean eboluzionatu du tenperatura jakin batean funtzionatzeko. Ezin da tenperatura horrekin jolastu. 1,5°C graduko igoerak dagoeneko ez du graziarik. Ezin onartu dugu 2°C-tik gora berotzea.

Lokartze psikikoa

Milioika pertsonen sufrimenduaz hitz egiten entzuten dugunean, nekez ulertzen dugu, izan ere, arazoaren tamaina itzelak galarazten digu imajinatu edo sentitu ahal izatea. Horri lokartze psikikoa deitzen zaio.

Lurra galtzea itsas mailaren igoeratik

Duela 16.000 urte, itsasoa 120 metro beherago zegoen. Frantziatik Erresuma Batura erraz joan zitekeen oinez. Izotza urtu ondoren, berezko klima-aldaketa zela eta, itsasoaren maila gaur dagoen tokiraino igo zen. Itsasoaren maila honekin eraiki genituen gure hiri guztiak. Beraz, ez da ideia ona maila horiek aldatzea. 3°C-ko tenperatura igotzeak migrazio masiboa eragingo luke; izan ere, urpean geratuko lirateke, esaterako, Shanghai (17,5 m), Hong Kong (8,4 m), Osaka (5,2 m), Río (1,8 m), Miami (2,7 m), Amsterdam (1,1 m)...

Migratzailea

Aldi baterako edo betiko bizilekuz aldatu den pertsona da migratzailea. «Migratzaile» terminoa nazioarteko zuzenbidean definituta ez dagoen arren, sarritan erabiltzen da bizitza- edo lan-baldintza hobetuzko bila lekualdatzen den baina errefuxiatu gisa nazioarteko babesa izateko aukerarik ez duen norbait izendatzeko. Hala ere, pertsonak migratzeko dituzten arrazoiak, askotan, konplexuak eta identifikatzen zailak dira, eta beren etxeetatik

desplazaturako pertsona asko «migratzaile» gisa sailkatzen dira, nazioarteko zuzenbidea ez delako haiek babesteko behar bezain zabala eta eguneratua. Horren barruan sar daitezke gosetik edo hondamendi ekonomiko batetik ihes egiten dutenak, baita klima-aldaketaren ondorioetatik ihes egiten dutenak ere, adibidez lehorre luze batetik. Beraz, arretaz pentsatu beharko genituzke «errefuxiatu» eta «migratzaile» kategoriak, bien arteko lerroak definitzen zailak direla kontuan hartuta.

Migratzaile klimatikoak

Migratzaile klimatikoak, neurri handi batean, estres klimatikoko faktoreengatik beren etxetik alde egiten duten pertsonak dira. Klima-estresaren faktoreen artean epe laburreko gertaerak sartzen dira, adibidez uholdeak, eta epe luzeagoko prozesuak ere bai, hala nola prezipitazioen aldaketak eta itsas mailaren igoera. Horiek presioa egiten diete pertsonari beren etxeak eta bizibideak bertan behera utz ditzaten.

Migrazioa

Organismo batek leku batetik bestera egiten duen mugimendua da migrazioa. Animalien kasuan, termino hori urtaroen arabera joan-etorrietarako erabiltzen da, adibidez, urtaroen arabera hegoaldera eta iparraldera mugitzen diren hegaztien kasuan. Gizakientzat, migrazioa aldi baterakoa (adibidez, sasoiko lanaren ondoriozko lekualdatzea) edo iraunkorra izan daiteke.

Nazioarteko itunak

Itunak (paktu, protokolo, ondare, hitzarmen, akordio edo gutun ere deitzen zaie) estatuen edo nazioarteko erakundeen arteko nazioarteko akordioak dira. Itunak nazioarteko zuzenbidearen oinarriko iturriak dira. Ingurumenari buruzko nazioarteko tratatu garrantzitsu eta arrakastatsu bat Montrealgo Protokoloa izan zen, 1987an sinatu zena. Munduko nazio guztiek sinatu zuten, eta ozono-geruzan zuloa sortzen ari ziren CFC gasaren isuriak geldiarazteko

aplikatu zuten. Parisko Hitzarmenak arrakasta horrekin jarraitzea espero da.

Sakrifizio eremua

Sakrifizio-eremu edo -zona bat (baita sakrifizio-eremu edo -zona nazional bat ere) modu iraunkorrean ingurumen-kaltea edo inbertsio ekonomikorik eza jasan izan dituen eremu geografikoa da.

Zientzia

Zientzia da metatu dugun praktika eta ezagutza guztia deskribatzeko erabiltzen den hitza, barne hartzen dituena behaketa-, espekulazio- eta arrazoitze-prozesuak. Zientzialariek lortzen dituzten ondorioek kontrol-prozesu luzea igaro behar izaten dute onartuak izateko. Horri «binakako berrikuspena» deitzen zaio.

Zor klimatikoa

Berotegi-efektuko gasen isuriak handitzen diren urte bakoitzeko, horiek murrizteko karga astunagoa izango da hurrengo belaunaldientzat. XVIII. mendean, Industria Iraultzaren hasieran, oso garatuta zeuden nazioek eragin zituzten isuri gehien. Kristalezko ontzi bat jarri izan balitz Erresuma Batuan, gaur egun 40C-ko berotzea izango luke. Alde horretatik, gaur egungo ekonomia indartsuenek zorra dute garapen-bidean dauden ekonomiekiko.